

ICRESS'2020

www.insackongre.com

International Conference on Research in Education and Social Sciences

November 14 – 15, 2020
Konya, Turkey

ISBN: 978-625-7767-88-0

INSACKONGRE

Oral Presentations
Proceedings Book

Oral Presentations/Sözlü Sunumlar

İçindekiler

Editörün Notu/ Editor's Note	2
Organizing Committee and Secretary / Düzenleme Kurulu	3
Bilim Kurulu /Science Committe.....	5
Oral Presentations/Sözlü Sunumlar	7
A New Framework Presented For COVID-19 Detection Using CNN Based on Edge Detection Technique (Ahmad Mozaffer Karim).....	10
İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Baskın Olarak Kullandığı Beyin Yarım Küresi İle Akademik Başarı Arasındaki İlişkinin Araştırılması (Basri Yurttaş, Nesrin Özmen)	12
Kayseri'deki Devlet Okullarında Mekân Esnekliği Üzerine Bir İnceleme (Fatma Betül Künyeli, Murat Çağlar Baydoğan).....	24
Okul Öncesi Öğretmenlerinin ve Anne Babaların Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri (Buket Şen).....	40
Portekiz Sağlık Sisteminin Ekonomi Politik Dönüşümü (Özgün Sarımeahmet Duman)	42
Uluslararası Öğrencilerle Anadili Türkçe olan Öğrenciler Arasında Kültürler Arası Etkileşimi Artırma: İletişim Arkadaşlığı Programının Etkisinin Değerlendirilmesi (Zeynep Turhan)	44
Söylemde Alana Bağlamlama: Alana Özgü Tür Analizi Çalışması (Merve Geçikli).....	46
Türkiye'de ki Ulusal Gazetelerde Küresel Isınma Olgusunun İşlenişi: Söylem Yönetimi Analizi (Merve Geçikli)..	49
Siyasi Sınırların Yeniden Dizaynı Projesinde Stratejik Bir Enstrüman Olarak Vekâlet Savaşı Konsepti ve Bileşenleri Üzerine Bir Kritik (Murat Şengöz).....	52
Pandemi Sürecinde Tacirin İşveren Sıfatıyla İş İlişkisinde	69
Basiretli İş Adamı Gibi Davranma Yükümlülüğü (Nazım Aksoy).....	69
Bir Dava Adamı: Mehmet Akif Ersoy (Enver Emre Öcal)	77
Uzaktan Eğitim Sisteminde Akademisyenlerin Değişime Direnç Algılarının Analizi (Murat Ak).....	79

Eğitimde Şiddet ve Sonuçları (Rahile Öztürk)	82
Sanal Dünya Çocuk İçin Özgürlük Mü? (Rahile Öztürk)	94
Uzaktan Eğitim Sürecinde Türkçe Öğretmenlerinin Öğrencilerin Akademik Başarılarını ve Canlı Türkçe Derslerine Olan İlgiğini Artırmak İçin Tercih Ettikleri Yöntemler (Yavuz Selim Bayburtlu).....	106
Sivas Yöresine Ait Zili, Cicim Teknikli Heybe Ve Torba Dokuma Örnekleri (Ebru Subaşı).....	108
Deleuze & Guattari'nin Rizom Metaforu Üzerinden 21. Yüzyıl Değişen Mimari Tasarım Süreç ve Temsil Potansiyelinin Değerlendirilmesi; Rhinoceros-Grasshopper 3d Örnekleme (Engin Demirok, Gülru Mutlu Tunca)	111
Uluslararası ve Ulusal Kültürel Miras Mevzuatının Fizik Mekân İle Etkileşimi Üzerine İnceleme (M. Erdem Eryazıcıoğlu).....	114
Kapsamlı Bir Bakışla "Genel Öğretim İlkeleri" (Etem Yeşilyurt).....	117
Koronavirüs (Covid-19) Pandemi Sonrası Eğitim Yapıları ve Mekân Esnekliği (Fatma Betül Künyeli, Murat Çağlar Baydoğan).....	119
Students' Perceptions on Integration of Mobile Learning Platform "Edmodo" In Writing Course (Imran Mollaoğlu, Fatma Solmaz).....	133
Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilirlik, Çevresel Sürdürülebilirlik, Kooperatifler, Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği (Gamze Acar).....	135
The Effect of Prenatal Exposure to Ramadan on Health: Evidence from Turkey (Gökben Aydılek, Murat Anıl Mercan).....	137
Hamparsum Nota Yazısı (Gülay Karamahmutoğlu).....	139
III. Selim Döneminde Geliştirilmiş İki Farklı Nota Yazısı:	141
Abdülbâki Nâsır Dede'nin "Ebcéd" ve Hamparsum Limonciyan'ın "Khaz" Nota Yazısı (Gülay Karamahmutoğlu)	141
Misyoner Bir Ermeni Papazının Türkçe Ahlak Kitabı:	143
Prof. Lütfi Leonyan'ın "Seciye Ve Nefse Hâkimiyet" Adlı Risalesi (İlyas Kayaokay).....	143
Pseudo-Plutarkhos'un Nehirler Üzerine Adlı Kitabının Güvenilirliği Hakkında Bazı Değerlendirmeler (Mesut Kınacı)	159

Üniversite Öğrencilerinin Anne Babaya Bağlanma, Tanrı Algısı Ve Anlam Bulmalarının İncelenmesi (Halil Ekşi, Nur Başer Baykal, Mine Sayın, Şeyma Kömürcü)	161
The Importance of the Shortest Path in Cold Chain Logistics and Application for the Food Sector (Emre İpekçi)	176
Osmanlı Dönemi Padişahlarından Bestekâr Abdülaziz'in Türk Müziği Üzerindeki Etkileri Ve Günümüze Yansımaları (Pınar Somakçı).....	189
Geçmişten Günümüze Avrupa'da Yüksek Din Eğitimi:	201
İngiltere Örneği (Recep Utku, Zeki Salih Zengin)	201
Mekân ve Mobilya Tasarımında Biyomimikri Kavramı (Şüheda Şahin, Seçil Şatır).....	203
Yurt Dışından Gelen İlkokul Öğrencilerinin Uyumunu (Veclal Gündüz, Meltem Tavukçuoğlu, Halide Karabekir) ..	214
Toplumsal Cinsiyet (Din Dersi Ders Kitapları Üzerine Bir Analiz) (Yasemin Davarcı, Zeki Salih Zengin).....	216
İlköğretimde Değerler Eğitimi (Yusuf Doruk)	219
Prospective Mathematics Teachers' Geometric Constructions: Parallel Line / Line Segment Example (Zeynep Bahar Erşen).....	222
Kur'an, İslam Geleneği ve Modernizm Arasında Kadının Dindarlığı (Zeynep Nermin Aksakal).....	232
Konular	252

International Conference on Research in Education and Social Sciences (ICRESS 2020)

Misyoner Bir Ermeni Papazının Türkçe Ahlak Kitabı:
Prof. Lütfi Leonyan'ın "Seciye Ve Nefse Hâkimiyet" Adlı Risalesi
(İlyas Kayaokay)

Misyoner Bir Ermeni Papazının Türkçe Ahlak Kitabı: Prof. Lütfi Leonyan'ın "Seciye Ve Nefse Hâkimiyet" Adlı Risalesi

İlyas Kayaokay

Araş. Gör., Munzur Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı A.B.D.,
kayaokay_2323@hotmail.com

Özet

Antep doğumlu bir Ermeni olan Lütfi Leonyan, (Levonyan, Levonian) 1880-1961 yılları arasında yaşamış Prof. unvanlı bir akademisyen ve din adamıdır. Mezunu olduğu Antep Amerikan Koleji'nin yanı sıra başta İngiltere, Amerika, Lübnan, Yunanistan'da olmak üzere çeşitli ilahiyat fakültelerinde dersler veren Leonyan, aynı zamanda kilisede görevli, rahipleri eğiten, yüksek rütbeli bir papazdır. Mensubu olduğu Ermeniler için yoğun faaliyetlerde bulunmuş, Amerika'nın isteği üzerine çeşitli raporlar düzenlemiştir. Birbirinden farklı alanlarda ve dillerde yazılmış, pek çok dile tercüme yapılan onlarca kitabı vardır. İleri derecede Türkçe bilen Leonyan'ın seri hâlinde neşrettiği dini-tasavvufî konuları muhtevî Türkçe eserleri de mevcuttur. 1922-1927 yılları arasında "Ahlâkiyyat-ı Dîniyye Kütüphanesi" adlı altında her biri 15-20 sayfa aralığında 7 Türkçe risale neşretmiş, bunları 1930 yılında "Asrî Din Fikirleri" adıyla külliyat hâlinde toplamıştır.

Bu çalışmada serinin 6. kitabı olan "Seciye ve Nefse Hâkimiyet" adlı eserinin tanıtımı, incelenmesi ve Arap harfinden Latin alfabesine transkripsiyonlu aktarımı yapılacaktır. 15 sayfalık bu kitapçık, 1926 yılında İstanbul'da Selamet Matbaası'nda tab edilmiştir. Muhtevasında, bazı alt başlıklar altında; ahlâk güzelliği, ahlâkın nasıl güzelleşeceği, nefsi kontrol etmenin gerekliliği, nefis tezkiyesinin nasıl gerçekleşeceği, nefse hakimiyetin müsbet ve menfî yönleri genel hatlarıyla izah edilmeye çalışılmıştır. Bütün dinlere hitap edecek şekilde tasarlanmış bu ahlâk kitabı, dilinin Türkçe olması ve müellifinin Hristiyan bir din adamı, misyoner ve Ermeni olması gibi yönleriyle ilginç ve dikkat çekici olup bu alanda çalışma yapacakların istifadesine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ermeni, Antep, misyoner, nasihat-nâme, nefis.

Turkish Moral Book of A Missionary Armenian Minister: Prof. Lutfy Levonian's Tractate Named "Seciye ve Nefse Hakimiyet"

İlyas Kayaokay

Araş. Gör., Munzur Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı A.B.D.,
kayaokay_2323@hotmail.com

Özet

Lutfy Levonian, an Armenian born in Gaziantep, is a professor academician and clergyman who lived between 1880-1961. In addition to the Antep American College, he gave lectures at various theology faculties, especially in England, America, Lebanon and Greece. Levonian is also a high-ranking priest who works in the church and educates priests. He engaged in intensive activities for the Armenians he was a member of and prepared various reports at the request of America. He has dozens of books translated into many languages written in different fields and languages. There are also Turkish works on religious-mystical subjects, published by Levonian, who knows Turkish at an advanced level. Between 1922 and 1927, he published 7 Turkish treatises, each with a range of 15-20 pages, under the name of "Ahlâkiyyat-ı Diniyye Library", and collected them as a corpus under the name of *Asrî Religious Ideas* in 1930.

In this study, the 6th book of the series titled "Seciye ve Nefse Hâkimiyet" will be introduced, analyzed and transcribed into the Latin alphabet of this work with Arabic letters. This 15-page booklet was published in the Selamet Printing House in Istanbul in 1926. In its content, under some subheadings; The beauty of morality, how it will be beautiful, the necessity of controlling the ego, how the soul will be realized, the positive and negative aspects of the domination of the soul are tried to be explained in general terms. This ethics book is designed to appeal to all religions. It is interesting and striking in that its language is Turkish and its author is a Christian, missionary and Armenian. The work has been presented for the use of those concerned.

Keywords: Armenian, Antep, missionary, advice-name, soul.

LÜTFİ LEONYAN KİMDİR?

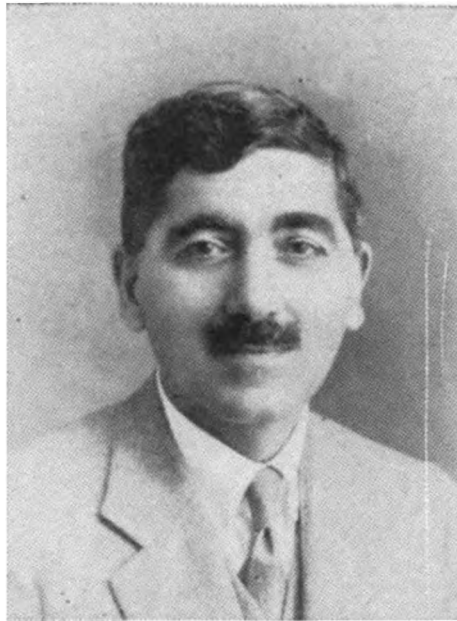
Lütfi Leonyan (Levonian yahut Levonyan) hakkındaki bilgiler sınırlı olup 1880 yılında Gaziantep`de dünyaya gelen bir Ermeni olduğu bilinmektedir. Hayatıyla ilgili kısa bilgilere Kevork A. Sarafian`ın "A Briefer History of Aintab" (1957) adlı kitabında tesadüf ediyoruz.

Buradaki bilgilere göre; Leonyan, 1899 yılında Antep`deki Protestan Amerikan Koleji`nden mezun olmuş, 1901-1915 yılları arasında bu kolejde Prof. unvanıyla dersler vermiştir. (Sarafian, 1957: 64) Taşkın`ın verdiği bilgiye göre; Prof. Lütfi Leonyan, Antep Amerikan Koleji`nin Suriye`ye taşınmasından sonra Fransızca öğretmeni olarak Antep`te bir lisede öğretmen olarak görev yapmaya devam etmiştir. (Taşkın, 2007: 125-126)

Leonyan'ın Antep'teki yıllarında imtiyaz sahibi ve editörü olduğu haftalık Hristiyan gazetesi Reh-nüma'yı (The Guide) neşrettiği bilinmektedir. (Küçük, 2005: 80) Gazetenin bir yüzü Türkçe, bir yüzü Ermenicedir. 1910-1912 yıllarında İngiltere Woodbrook Koleji'nde eğitim aldıktan sonra 1919-1921 yıllarında Oberlin Koleji İlahiyat Fakültesinde; 1928'de Evanjelik Kilisesi İlahiyat okulunda; 1947'de Union İlahiyat Fakültesinde; 1950-1951 yıllarında Pacific Din okulunda çalışmıştır. Yunanlılar bu okulu istemeyince Lübnan'a taşınmıştır. 1951-1952 yıllarında Beyrut'taki Near East School of Theology'de dekanlık görevinde bulunmuştur.

1932-1950 yılları arasında "Moslem Mentality" adlı çeşitli yabancı dillere de çevrilen meşhur eserini yazmıştır. Lütfi Leonyan, muhtelif kiliselerde rahipliğin yanında rahiplere öğretmenlik de yapmıştır. Sarafian'ın eserinin yayımlandığı 1957 tarihinde emeklidir ve Los Angeles, California'da yaşamaktaydı. (Sarafian, 1957: 64) Bir kütüphane kaydına göre¹ 1961'de ölmüştür.

Mensubu olduğu ailesi "Antep'in en aktif ve meşhur Ermeni ailelerinden olup bir kısmı yurt dışında İsviçre, Marsilya gibi yerlerde yaşıyorlardı" (Güllü, 2009: 97). Lütfi Leonyan'ın akrabalarının Osmanlı aleyhinde çeşitli olumsuz faaliyetleri olmasına rağmen kendisinin doğrudan böyle eylemlerde bulunduğu dair kaynaklarda bir bilgiye rastlanılmamıştır. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivlerinde yer alan 2076-39 no'lu bir belgede H. 22 Muharrem 1314 / M. 3 Temmuz 1896'da hakkındaki şikayetden dolayı istihdam edilemeyeceği, yerine orada bulunan Mekteb-i Tıbbiye mezunu bir kimsenin göreve tayininin uygun görüldüğü kayıtlıdır. Ancak söz konusu Leonyan'ın bu aileye mensup başka biri olduğunu düşünmekteyiz.

(Prof. Lütfi Leonyan)

Her ne kadar devlet aleyhinde doğrudan olumsuz bir teşebbüsüne rastlamasak da Lütfi Leonyan bir misyonerdir. Sadık Albayrak, Leonyan'ın Amerikan misyoner şirketi tarafından kiralanmış bir kimse olduğunu söyler. Leonyan, Ayıntap Genç Hristiyanlar Cemiyeti'nin

¹ <http://www.worldcat.org/identities/lccn-no00021035/>

kurucularından olup Antep'in geri alınmasından sonra İstanbul'a gelerek Genç Hristiyanlar Cemiyeti'nde çalışmıştır. (Albayrak, 1989: 163)

Leonyan, çeşitli toplantılarda Ermeni ve Ermeni kültürü üzerine konuşmalar yapmış, raporlar düzenlemiştir. 6 Ağustos 1878'de American Board Genel Sekreteri N.G. Clark'a Antep'ten mektup yazan Lütfi Levonian, "Halep önemli bir ekonomik ve politik merkezdir. Buradaki Hristiyanlar genellikle Katolik ve Arapça konuşurlar. Halep'te misyonerler küçük bir kiliseye sahip ve bunun cemaati Ermenilerden oluşuyor. Ermenilere vaazı Türkçe olarak veriyoruz" (Uçar, 2013: 796) diyerek bölgede karşılaştığı bir problemi ifade etmiştir.

Leonyan, eserleri bahsinde de ifade edileceği gibi bir Müslüman gibi pek çok dinî-tasavvufî risaleler kaleme almış ve seri hâlinde neşretmiştir. İsmail Kara, onun bu kitapları için şu tespitlerde bulunur: "İlk bakışta İslamiyetle alakalı gibi gözükken bu neşriyat, bir taraftan Hristiyanlık propagandası yaparken diğer taraftan da dini sosyolojik ve antropolojik bir vakıa seviyesine indirgemekte, çoğunlukla da inkâr etmektedir" (Kara, 2008: 422). Leonyan, "1930-1933 yılları arasında, hiçbir şekilde ilahî özellik taşımayan bir din anlayışı yerleştirmek için gayret göstermiştir" (Kara, 2004: 26)

Leonyan'ın farklı konularda ve dillerde yazılmış onlarca eseri vardır. Bazı eserleri başta Çince olmak üzere pek çok dile tercüme edilmiştir. Tespit edebildiğimiz İngilizce, Ermenice ve Türkçe eserleri şunlardır:

Ermenice Eserleri:

1. Inch' ē meghk'ē? (Selamet Matbaası, 1929)

İngilizce Eserleri:

1. Moslem Mentality: a discussion of the presentation of christianity to moslems (Londra, 1928)
2. The Turkish Press: Selections from the Turkish press showing events and opinions 1925-1932 (Atina, 1932)
3. The Turkish press 1932-1936 (Beyrut American Press, 1937)
4. Studies in the relationship between Islam and Christianity, psychological and historical (Londra, 1940)
5. What is justice? (Beyrut American Press, 1936)
6. What is freedom? (Beyrut American Press, 1940)
7. Religion and reason (Beyrut American Press, 1935)

8. What is religion? (Beirut American Press, 1935)

Türkçe Eserleri:

Leonyan`ın, 1922-1927 yılları arasında “Ahlâkiyyat-ı Dîniye Kütüphanesi” adı altında yedi Türkçe eser neşrettiği görülür. Her biri 15-20 sayfa aralığında olan bu kitapların isimleri eserlerin iç kapağında listelenmiş ve altına da şu not eklenmiştir: “Bu kitab-hânedede ‘asr-ı hâzırını mesâ`il-i ahlâkiyye ve diniyyesi gâyet bî- tarafâne tasdîk edilecektir. Ahvâl-i hayâtiyyemizi fevkalâde alâkâdâr eden bu kitâbların herkesin ciddî nazar-ı mütâla‘asına takdîm olunur. Diğer kitâblar pey-der-pey neşr edilecektir.”

1. Din Nedir?

16 sayfalık eserin ilk baskısı 1922’de Matbaa-i Osmaniye’de; ikinci baskısı 1927’de İstanbul Suhûlet Matbaası’nda yapılmıştır. İBB. Atatürk Kitaplığı, MC_Osm_K.00579/01 Demirbaş No ve 200 LEO 1922 k.1/1 yer numarası ile kayıtlıdır. Eserin 2. baskısı; Özege Koleksiyonu’nda 0109428 demirbaş no ve 2740 SÖ 1927 yer numarasıyla kayıtlıdır.

2. Dinde Kuvvet Menba`ı Nerededir?

Eski harfli eser kataloglarında bu esere rastlanılmamıştır.

3. Dinde Nüfuz Nerededir?

1922 yılında İstanbul’da Agop Matosyan Matbaası’nda basılan eser 20 sayfa hacminindedir. Bir nüshası, İBB. Atatürk Kitaplığı’nda OE_TK_03081 demirbaş ve 200 LEO 1922 k.1/1 yer numarasıyla kayıtlıdır.

4. Dinin Mesâ`il-i İctimâ`iyeye Alâkası Nedir?

16 sayfalık bu eser, 1922 yılında Selamet Matbaası’ndan neşredilmiştir. Eser, şahsi kitaplığımızda yer almaktadır.

5. Allah`a İmân Nedir?

Eski harfli eser kataloglarında bu esere rastlanılmamıştır.

6. Seciye ve Nefse Hâkimiyet

Sonraki bölümde eserin tanıtımı yapılacaktır.

7. Günah Nedir?

21 sayfadan müteşekkil risale, 1927 yılında İstanbul Ticaret Matbaası’nda yayınlanmıştır. Bir nüshası, Özege Koleksiyonu’nda 0111457 demirbaş no ve 4508 SÖ 1927 yer numarasıyla mevcuttur.

Bu yedi eser 1930 yılında bazı ilavelerle birlikte İstanbul Selamet Matbaası’nda “Asrî Din Fikirleri” adıyla yayımlanmıştır. 186 sayfadan oluşan bu külliyatta, diğer kitapçıklarına ek olarak “Din ve İlim” yazısı da vardır. William E. Wilson’un “Dinin Gayesi”; Prof. W. F. Halliday’in “Ebedî Hayat”; Prof. J. R. Coates’in “Dinin Tekâmülü” yazılarıyla birlikte 11 yazı yer almaktadır.

8. Muhabbet Meliki Hazret-i Asiye'nin Hayatı

Eski harfli eser kataloglarında bu esere rastlanılmamış olup 1927 yılında ikinci baskısı yapılan *Din Nedir?* adlı eserinin iç kapağında böyle bir eserin varlığını öğreniyoruz.

9. Kadı Burhaneddin'in Gazel ve Rübaiyatından Bir Kısım ve Tuyugları

Böyle bir eserin varlığını Müjgan Üçer'in çalışmasından öğreniyoruz. Verdiği bilgiye göre 1922 yılında İstanbul'da basılmıştır. Baş tarafta Cenab Şahabeddin'in bir mukaddimesi vardır. (Üçer, 1998: 36) F.F. Godsell'in de aynı adla aynı tarihte yayımlanmış bir eseri vardır. Bu eserin de önsözünü Cenab Şahabeddin yazmıştır. Kanaatimizce Üçer, bu bilgiyi Necla Pekolcay'ın makalesinden (Pekolcay, 1993: 124) almıştır. Esere kütüphane kayıtlarda rastlayamadığımızdan şimdilik Leonyan'ın böyle bir çalışması olduğuna ihtiyatla yaklaşıyoruz.

Seciye ve Nefse Hâkimiyet Adlı Eseri

Ahlâkiyyat-ı Dîniye Kütüphanesi'nin altıncı serisi olan bu risale, 1926 yılında İstanbul Selamet Matbaası'ndan çıkmıştır. 15 sayfadan oluşan risaleye İSAM Osmanlıca Risaleler Veritabanı²; Özege Koleksiyonu³; İBB. Atatürk Kitaplığı⁴; Marmara Üni. Nadir Eserler Koleksiyonu⁵ gibi çeşitli kütüphane kataloglarında rastlanılmaktadır.

Seciye; huy, huy güzelliği, karakter, ahlâk durumu gibi anlamlara gelmektedir. Nefs ise; burada nefs-i emmare manasında, insandaki tüm kötülüğün menbaı anlamındadır. Kitap bazı alt başlıklara ayrılmıştır. “İnsanda meknuz kuvvetler”, “nefse hâkimiyet”, “seciyeyi tehdit eden düşmanlarla mücadele”, “derviş ve münzevîlerin tarîkı”, “fenâlıklarla mücadele ulvî gayeler”, “süflî gâyeler bizi harâb eder”, “yüksek gâyeler bizi kuvvetlendirir”, “fenâ mu'âşeretden sakın”, “iyi arkadaşlık intihâb eyle”, “iyi âdetler kesbine çalış etvarın necîb olsun”, “hayâlimi nezîh bulundur”, “bir misâl” ve “netice” gibi alt başlıklar altında nefsin terbiyesi ve ahlâkın nasıl güzel olacağına dair tavsiye ve tekliflerde bulunur.

Leonyan bu metni kendi mensubu olduğu milleti için de yazmış olabilir. Zira yukarıda da bahsi geçtiği üzere Ermenilerin yoğun olarak Türkçe konuşmasından dem vuran bir rapor düzenlemiştir. Kanaatimizce eserini hem Hristiyan hem de İslam dünyası için genel bir anlayışla kaleme almıştır. Ancak verilen ideal insan örneklerinin neredeyse tamamı Hristiyan dünyasından seçilmiştir. Sadece Hz. Yusuf'tan bir yerde söz edilmiştir. Leonyan'ın İslam ve tasavvuf anlayışıyla ters düştüğü konular da olmuştur. Leonyan, rasyonalist bir zihniyetle kalp yerine aklı daha fazla ön plana çıkarır.

Leonyan, insanda bazı hazine ve yeteneklerin saklı olduğunu ifade eder. Büyük kuvvetler donatılarak dünyaya gelen insanın hayatındaki en önemli mesele; bu kuvvet ve yeteneklerin kontrol altına alınarak güzelce idare edilmesidir. Leonyan, bu durumu nefse hâkimiyet olarak adlandırır. Nefse hâkim olmanın önemini ifade etmek için bazı somut örnekler

² <http://isamveri.org/pdfrisaleosm/RE14151.pdf>

³ Demirbaş No: 0133474 / Yer Numarası: 25975 SÖ 1926

⁴ Demirbaş No: Bel_Osm_K.07968 / Yer Numarası: 200 LEO 1926 k.1/

⁵ Demirbaş No: RE14151 / Yer Numarası: 297.8 LEO.S

sunar. Ona göre nefis bir elektrik bataryası ve nehir gibidir. Elektrik bataryası çok faydalı ve kuvvetlidir, ancak kontrollü kullanılmazsa tahrip edicidir. Akar su, kontrol altındayken fabrikalarda çarkları döndürür, fayda sağlar. Lakin idare altında tutulmazsa köyleri basıp felakete de sürükleyebilir. İnsanda var olan kuvvetler de böyle kontrol edilerek yüksek gayeler için kullanılabilir. Eğer hâkimiyet sağlanmazsa en tahrip edici alete dönüşebilir. Leonyan, nefse hakimiyeti bir “hayat memmat meselesi” olarak görür. İnsanları birbirinden ayıran en büyük fark da budur. Bir insanın çok yetenekli olmasından ziyade nefisine hakim olup olamaması onu diğer insanlardan ayırır.

Leonyan, bedeninin hasta olması gibi aklın ve ruhun da hasta olabileceğini ifade eder. Ahlâkı tehdit eden kötülükler, bedene saldıran mikroplardan daha fazladır. Genç, yaşlı, erkek ve kadın farketmeksizin herkes her zaman tehlike altındadır. Tehlikeye karşı duyarsız kalmak hayat için en tehlikeli durumdur. Leonyan, bunlarla ciddi surette mücadele etmek gerektiğini söyler. Her insan birtakım ahlâkî buhranlar yaşayabilir. Önemli olan böyle zamanlarda iradeye sahip çıkabilmektedir. Ahlâk güzelliği, bir mücadeleyle ancak gerçekleşebilir. Zira hiç bir zafer savaşılmadan kazanılmaz. Her olur olmaz şeye meyleden, her esen rüzgara kapılan insan, büyük insan vasfına sahip değildir. Böyle insanlar iyi bir ahlâka sahip olamaz. Ona göre; ahlâkının güzel olması için mücadele eden insan, en büyük insandır.

Onun bu minvaldeki düşünceleri, tasavvuftaki riyazet anlayışına benzer. Aralarındaki fark uygulanan yöntemdedir. Zira Leonyan, nefis tezkiyesinde en fazla görülen, her dindeki derviş ve münzevîlerin uyguladıkları nefis riyazet metodlarını eleştirir. Ona göre; bir insanın kendini toplumsal yaşamdan tecrid ederek dünyayla irtibatını kesmesi, nefisine cefa etmesi yanlış bir düşüncedir. Çünkü bu kanaatde olanlar, kötülüğün kaynağını hep dışarıda aramaktadır. Oysa insanı kötülüğe sevk eden asıl menba içimizdedir. Leonyan, elbette çevrenin de kötülüğün kaynağı olabileceğini söyler ve bu duruma Hz. Yusuf olayını örnek gösterir. Ancak Hz. Yusuf’un da içinde kötülüğe meyl olmadığı için nefisine hâkim olabilmıştır. Leonyan, derviş ve münzevîlerin nefse hâkimiyet meselesini çözemediğine inanır. Asıl mesele kalp temizliği ve kötülüklerle karşı nefsi kontrol altında bulundurmaktır. Ahlâkî büyüklük dünyadan kaçarak değil hayatın görev ve sorumlulukları altında nefse hâkim olarak yaşayabilmektir.

Leonyan, yüksek ve kutlu bir amaç uğruna yaşamanın kötülüklerle mücadelede en önemli husus olduğunu beyan eder. Böyle insanlar sağlam iradeli olup bir kale gibidir. Alçak bir amacı takip eden insanlar kötülüğe karşı daha kolay teslim olur. İnsanda saklı olan kuvvet, iyiye karşı yönlendirilirse iyi; kötüye karşı sevk edilirse elbette kötü olur. Önemli olan ihtirasları yönetebilmek ve iyi gayelere yönelebilmektir. İnsanın meyillerini baskı altında tutarak hükmedebilmesi mümkün değildir ki bu durum insanı cinnete bile sokabilir. İnsanın karşısında iki yol vardır. Ya ihtiraslarının esiri olmak ya da ihtiraslarını esir ederek iyi ve ulvî gayeler için kullanmak. Leonyan, her iki yolu da tercih edenlerin ne gibi müsbet ve menfi özelliklere sahip olduğunu izah eder. Yüksek bir gaye için yaşayan insanların nasıl kuvvetli ve başarılı olduklarını izah ederken Edison, Franklin, Rubert Fulton, Herbert Spencer, Paskal, Amiral Nelson, Jan Dark, Galile vd. gibi Batılı bazı önemli simaların 18 yaşından evvel neler başardıklarına dikkat çeker. Burada herhangi bir Türk-İslam dünyasına ait şahsiyetin örnek olarak gösterilmediği fark edilmektedir. Her ne kadar niyet okumasında bulunmak istemesek de

yazarın Hristiyanların büyüklüğünü vurgulamak gibi gizli bir maksat taşıdığını zannediyoruz. Leonyan'ın düşüncesinde "ulvî bir gaye edinmek" nefis tezkiyesinde bir riyazet metodudur.

Yazar, nefsi terbiye etmenin ilk şartı olarak; kötü ve tehlikeli şeylerden uzak durmayı gösterir. Kötü kitap, roman, masal, gazete, resim, hikaye, gösteri vb. şeylerden sakınmak gerekir. Bunlar insanın düşüncesini zehirler, zaafa düşürür ve nefse hâkimiyette bir gedik açar. Bu sebeple iyiye teveccüh edilmelidir. İnsan hayra yönelirse şer kendiliğinden sona erer.

Bir diğer mühim mesele, iyi arkadaş seçimidir. Öyle arkadaşlar vardır ki insanı yola da getirir yoldan da çıkarır. Sarhoşlar içinde bulunmayan bir insan içkiye kolay düşmez. Müptelaların çoğu kalbini kıramadıkları bir arkadaş yüzünden içkiye düşmüştür. Bir çok gencin ahlâken harap olmasının müsebbibi, küçük yaşlarından beri iyi insanlarla beraber olmamasıdır.

Nefse hâkimiyette bir diğer husus; doğru ve temiz yaşamak, iyi düşünmektir. Çabuk sinirlenmemek, nazik olmak, sabr etmek, uyumlu yaşamak, olanları iyiye yormak, kötüye karşı iyi olmak, düşmanlık gütmemek, vakarlı durmak, tevazu göstermek, gurura kapılmamak vb. hasletler nefse hâkimiyeti sağlar. İnsan, düşünce ve hayallerini kötüden arındırarak nefesine galip gelir.

Leonyan, "bir misâl" başlığı altında kısa bir hikayeye yer vererek tüm görüşlerini bir "netice"ye bağlar ve eserini bitirir: Vaktiyle bir öğretmen, kış günü tüm öğrencilerini toplayarak kar üstünde koşmalarını söyler. Her kim koşarken arkasında doğru iz bırakırsa onu ödüllendireceğini belirtir. Herkes koşmaya başlar. Dur emri verilince herkes doğru iz bırakıp bırakmadığını görmek için arkasına bakar. İçlerinden sadece biri bunu başarmıştır. Öğretmen, başaramamış olanlara nasıl koştuklarını sorunca hepsi ayaklarına dikkat ederek koştuklarını söyler. Başaran öğrenci ise; ayaklarına dikkat etmeden sadece karşısındaki yüksek ağacı hedef alarak koştuğunu söyler. Leonyan, seciye ödülü kazanmak isteyenlerin yüksek ve asil bir hedefe doğru koşmaları gerektiğini öğütleyerek eserini tamamlar.

METİN

Eseri latin harflerine aktarırken dil özelliklerini korumak ve bu sahadaki araştırmacılara daha fazla dil malzemesi sağlayabilmek içintranskripsiyon alfabesi kullanılmıştır. Ek ve köklerdeki seslerin yazımında metne sadık kalınmıştır. Meselâ "iyi" kelimesi metinde gösterildiği gibi "eyi" şeklinde verilmiştir.

SECIYE VE NEFSE HÂKİMİYET

İnsanda Meknûz Kuvvetler

İnsân büyük kuvvetler ile mücehhez olarak dünyâya gelir. Yeni doğmuş bir çocuk şâyân-ı hayret bir kuvvet manzûmesidir. Gizli kabiliyyetler ile doludur. Bir ağaç tohumuna benzer ki büyüüp inkişâf idebilir. On sekiz yigirmi yaşlarına yetmişmiş olan bir genciñ vücüd, fikr ü rûhündaki bütün kabiliyyetleri feverân hâlidir. Kaynayan bir su kazanına benzer ki kapagını açup tevessü' itmek ister. Sinn-i kemâle iren bir âdem metânet ü şebât ile mücehhezdir. Her şey'den çâbüķ müte`eşşir olmaz ammâ bütün kuvvetlerini bir noktada toplayup büyük bir

te'sîr huşûle getirebilir. Ve'l-hâşıl gerek çocuk gerek genç ve gerek sinn-i kemâle iren âdem bir çok kuvvet ü isti'dâdlar ile mücehhezdir. [3]

Nefse Hâkimiyet

İnsânın hayâtda en mühim mes'ele işte bu kuvvet ve isti'dâdların zabt u rabt altında olarak hüsn-i idâresidir. Buña (nefse hâkimiyet) diyoruz. Bir elektrik bataryasında çok kuvvet var. Fakat zabt u idâre altında olmazsa yangın çıkarıp tahribât yapar. Akan bir nehrin şuyunda büyük kuvvet var. Çarhları döndürüp fabrikalarda fâ'ideli hıdmet görebilir. Bu kuvvet idâre altında olmazsa köyleri ve şehirleri başup tahribât yapabilir. İnsânın her devre-i hayâtında mücehhez olduğu kâbiliyyet ve kuvvetler de böyledir. Vücüd, fikr ve rûhumuzda büyük kâbiliyyet ve kuvvetler var. Bunlar çok 'ulvî maksadlara hıdmet idebilir. Fakat münâsib zabt ü rabt altında olmazlarsa en muhrib âlet olurlar. Binâen 'aleyh (nefse hâkimiyet) hayâtın her devresi için en mühim mes'elelerden biri ve hattâ insân için hayât memât mes'elesidir. İnsânlar arasındaki büyük farklar kâbiliyyetlerin aşlından ziyâde onların idâre ve isti'mâlinde nefse hâkim olup olmamaktan neş'et eder.

Seciye Tehdîd İden Düşmenlerle Mücâdele

İnsânın vücûdunu nasıl 'illet ve mikropların hücumına ma'rûz ise, fikr ü rûhı da 'aynı derecede şedîd fenâlık mikroplarının hücumuna ma'rûzdur. Hayât-ı ahlâkiyyemizi tehdîd iden düşmenler hayât-ı cismâniyyemizi tehdîd iden düşmenlerden belki daha ziyâdedir. Genç, ihtiyâr, erkek, kadın, küçük [4] büyük her insân seciyesini tehdîd iden bu düşmenlerle her ân hâl-i temâsdadır. Bunlar lâ-ıyâd kalmakla zâ'il olmazlar. Bi'l-'akıs lâ-ıyâd olmak hayât için en tehlikeli şey'dir. Bunlarla ciddî şürette mücâdele itmek lâzımdır. Bir insânın hayâtında ahlâkî buhrânlar bulunması tabî'dir. Hattâ en büyük insânların hayâtında buña teşâdüf idiyoruz. Fakat aşıl mes'ele bizim aldığımız vaz'iyet ve irâdelerimize virdigimiz istikâmetdir. Hülâsa seciye ciddî mücâhede ile kazanılan bir şey'dir. Hiç bir zafer harbsiz kazanılamaz. Seciye zaferi de ancak bir harb-ı ahlâkî ile kazanılır. Her olur olmaz şey'e meyl iden her esen rûzgârdan müte'esseşir olan insân büyük bir insân degildir. Bu hâl kendisinde bâkî kaldıkça seciye şahibi olamaz. Ahlâk için harb iden âdem büyük bir insândır, ve seciye o kazanır. Binâen 'aleyh nefsimize hâkim olmalıyız.

Dervîş ve Münzevîlerin Tarîki

Nefse hâkimiyet için bir çok yollar tavsiye edilmiştir. Bunlar içinde en ziyâde ta'ammüm idenlerden biri dervîş veyâ münzevîlerin tarîkidir. Bunların fikrinde seciye düşmenlerine gâlib gelmenin çâresi 'ömrün tabî'i 'alâkalarından nefsi tecrîd itmektir. Zâviye-nişin insânlar dünyânın bütün 'alâkalarından kendilerini ayırarak nefse gâlib gelmeyi ta'lîm iderler. Şarkta ve garbda zâviye-nişinlik pek ta'ammüm itmiş bir temâyüldür. Avrupa'da kurûn-i vüstâ manâstır hayâtı Asya'da dervîşlik Hindistân'da fakîrlik hayâtı, işte bu esâs üzerine [5] mü'essesedir. Bu tarîklerin sâlikleri yiyüp içmezler. Şan'at ve ticâret gibi şey'ler ile iştiğâl itmezler. Bir dağ başında veyâ ıssız bir dere içinde yâhûd bir dergâh köşesinde mücerred olarak yaşarlar. Hattâ nefslerine bile ezâ ve cefâ iderler ve nefesine hâkimiyet için böyle bir hayâtı tavsiye iderler.

Bunları inzivāya sev̄k iden sebab-i fenālīğın menba'ı hakkında yanlış bir fikre zāhib olmalarıdır. Bunlar fenālīğın menba'ı muh̄itimizde, ya'ni bizden hāricdedir. Onuñ için hārici muh̄it ile 'alāka kaṭ' idilir ve vücūda cefā idilirse nefis terbiye idilmiş olur zann iderler. Hālbuki didigimiz gibi bu fikr esāsen yanlışdır. Muh̄itimizde bizi fenālīga sev̄k iden pek çok fenā hāller bulunabilir. Fakat onlara mağlūbiyetimizin aşıl sebebi derūnī meyl ü inhimākimizdir. Fenālīkların aşıl miḥveri hāricde değil derūnumuzdadır. Bir insān Hāzret-i Yusūf gibi tecrūbe olunabilir. Fakat derūnunda bir inhimāk olmaz ise tamāmen nefesine hākim sayılır. Nitekim hāricden fenā mikroplar vücūda hücūm iderler. Vücūda onlara muḳāvemet için kuvvet bulunursa mikroplar yer tutamaz. Dervīşlik ve münzevīlik tarīki nefse hākimiyet mes'elesini hāll itmemiştir. Kendimizi ne kadar tecrīd, ḳaranlık manāstır köşelerinde ne kadar hābs idersek idelim. Derūnī inhimākların bizi bulup mağlūb itmesine māni' olmuş olamayız. Fesādın menba'ı hārici şey'ler değil derūnī hissiyāt ve arzūlarımızdır. Zinā, fūcūr, ḥased, tama', hīle gibi fenā mikroplar derūnumuzda peydā olur ve orada yuva yaparlar. Aşıl mes'ele derūnumuzu pāklamak ve bunlara karşı nefsimizi zābt [6] ve idāre altında bulundurmakdır. Dervīşlik ve manāstır-nişinlik buña çāresāz olamamışdır. Eñ seciyeli kimseler zāviye-nişinler degildir. Ahlākī büyüklük dūnyādan ḳaçmak değil 'ōmrūñ vazīfe ve mes'ūliyetleri içinde nefse hākim olarak yaşamaḳdır.

Fenālīklarla Mūcādele 'Ulvī Ğāyeler

Fenālīklar ile mūcādele mes'elesinde eñ mühim noktalardan biri ḥayātda ta'ḳīb itdigimiz ğāyedir. Yüksek ve muḳaddes bir maḳsad ta'ḳīb iden kimse fenālīklara karşı muḥkem bir ḳal'a gibidir. Bi'l-'akis süflī bir ğāye ta'ḳīb iden kimse fenālīklara mağlūb olur. Rūh-ı insāniyyenin ḳānūnları bunu istilzām ider. Diyin ki her birimiz bir kuvvet maḥzeniyiz. İhtirāşātımız o kuvvetlerin fa'āliyetidir. Onlar esāsen ne kötü ve ne de evidirler. Fakat eyi mecrālara sev̄k olunurlarsa eyi, fenā mecrālara sev̄k olunurlarsa fenā netice virirler. İşte rūh-ı insānī nokta-i nazarından aşıl mes'ele ihtirāşātımızı idāre ve eyi maḳsādla tevcih itmekdir. İcābāt-ı ḥayātdan olan temāyülāt-ı tabī'iyemizi maḥv itmek mümkün degildir. Onları ḡayr-ı tabī'ī bir taz'yīḳ altında bulundurarak zābt itmek de mümkün degildir. Hattā onları maḥv itmege çalışmaḳdan kendimizde öyle bir ihtilāl meydāna getirir ki neticesi bizi cinnete sev̄k idebilir. Cinnet, ihtirāşātın yokluğu değil idāresizliği, dümenin elden ḳıçmasıdır. Bināen 'aleyh bu temāyülāt muṭlaḳā bir maḥrec bulup orada fa'āliyet gösterecek, muṭlaḳā bir mecrādan cereyān idecektir. [7]

Süflī Ğāyeler Bizi Ḥarāb İder

Buña karşı önümüzde yalnız iki yol var. Biri bu ihtirāşātın cereyānı için süflī mecrālar göstermek ve baş aşağı aḳup gitmekdir. Bir çok kimseler gerek bilerek gerek bilmeyerek bu tarīki ittihāz itmişlerdir. İhtirāşātın es'iri ve zebūndurlar. Ḥod-kām, tama'-kār, māl-perest, maḡrūr, zinā-kār, ḡazūbdurlar. Her şey'e ḥased, her şey'e tama' ider ve öfkelenirler. Her zamān ḡurūr gösterirler. Şehvet-i nefsiyelerinin es'iridirler. İhtirāşāt için bu mesleğin eyi bir mecrā olmadığı şundan bellīdir ki bu yol şahsiyetimizi nihāyet ḥarāb ider. Ḥod-kām ve tama'kār bir kimse ile hīç bir insān ülfet itmek istemez. Ā'ilesi bile kendisinden nefret ider. Ve o kimse dūnyāda yalnız ḳalır. Bināen 'aleyh 'ōmr kendisi için bir 'azāb olur. Hīç bir şey'den memnūn

kalmar. Bunun gibi Őhevatına tabi olan kimsede hayatının en buyuk kuvvet menba'larini israf itmis olur. Bu yol kendisini za'fa ve nihayet olume sevk eder. Boyle bir adem evini ve servetini ateşe virmiş gibi nihayet melul, mahzun, 'omrunun harabesi üzerinde oturur.

Yüksek Gayeler Bizi Kuvvetlendirir

İhtirâşâtımızı sevk etmek için diger bir mecrâ vardır. Bunları eyi ve yüksek maqsadlara isti'mâl idebiliriz. Bir genç kadın kendi Őetâret ve hüsnini temiz bir â'ile teşkil ederek â'ilenin mahsulü olan [8] çocukları yetişdirmek hüŐuşunda isti'mâl idebilir. Bu mümkün olmazsa Őefkatini hastalara bakarak mekteplerde çocukları terbiye ederek bi-çâre ve düşkün â'ilelere yardım vâsıtaları tedârik ederek tatmîn idebilir. Kezâlik bir genç galeyân iden kuvvetlerini huzûzât-ı nefsanîyeye israf edecek yerde cins-i beşere fâ'ideli hüŐuşât için kullanabilir. Büyük nâm kazanmış kimselerin çoğı bütün kuvvetlerini genç yaşlarında 'ulvî maqsadlara haş itmiş olanlardır. Amerikalı muhterî-i meşhûr Edison pek küçük yaşında iken Ditroit Őehir kitab-hânesinde beş metre uzunluğunda bulunan raflardaki kitâbların hepsini okumuşdur. İngiliz Őâ'ir-i meşhûr Kits (Keats) on dört yaşında Őâ'irlikle nâm kazanmışdır. Ve en meşhûr Ői'rini yigirmi bir yaşında yazmıştır. Franklin on üç yaşında iken bütün gece Ői'rler okur, sonra Ői'r tanzîm eder ve Boston Őehri soğaklarında şatardı. Robert Fulton on yedi yaşından evvel ressam ve Őâ'ir olmuşdur. Ceferson, on yedi yaşında iken günde on bir sâ'at mütâla'a iderdi. Filozof Herbert Spensır on yedi yaşında bir mühendis olmuşdur. Fransız Paskal on altı yaşında iken riyâziyyâta dâ'ir bahişler yazmış ve on dokuz yaşında hesâb makinesi icad etmiştir. İngiliz Amiral Nelson on beş yaşında iken tehlike içinde bulunan bir gemiyi kumanda etmiştir. Fransız ceneral Montekam (?) ve İngiliz ceneral Volf, (James Wolfe) on altı yaşında iken harbde nâm kazanmışlardır. Büyük Fransız vatanperveri Jan Darğ on üç yaşında iken mefkûre [9] Şâhibi olmağa başlamışdır. Yigirmi bir yaşına kadar hiç İngilizce bilmemiş ve okumamış olan Josef Konrad, cehd ü ikdâm ile İngiliz edebiyâtında gâyet yüksek bir Őöhret kazanmışdır. Galile, on yedi yaşında iken tabâbet tahşilini itmâm etmişdi. Hayksly, on yedi yaşında iken okumadık kitâb bırakmamışdı. Büyük müŐiki-Őinâs ve Şan'atkarlardan bir çoğı on dokuz yaşından evvel nâm kazanmışlardır.

Bunlar gösteriyor ki insân kuvâ-yı tabi'iyesini doğru idâre ve sevk iderse pek büyük şey'ler yapabilir. Hârkü'l-'âde neticeler meydana getirebilir. Bâ-hüŐuş on beş ile yigirmi beş yaş arasındaki devre hayatın fizikî, fikri ve bi'l-hâŐsa tehayyüci tuğyân itdiği bir zamândır. O devrede her genç için iki yoldan biri açıktır. Ya kuvvet ve kabiliyetler eyi bir mecrâya sevk idilecek yâhüd süflî bir maqsad ta'kîb olunacaktır. Ne kadar gençler var ki 'ilm ü fende dehâ Şâhibi olabilirken süflî maqsadlara kurbân olmuşlardır. Bahtiyârdır o genç ki bu devrede hayatı için 'ulvî bir gâye ve bir prensip bulur, bütün kuvâ-yı nefsiyyesini o noktaya sevk ü tevcîh eder ve nefesine hâkim olur.

Fenâ Mu'aşeretden Őakın

Diger bir mühim nokta arkadaşlık mes'elesidir. Arkadaşlığın ve münâsebâtında bulunduğumuz muhtîŐ seciyemiz üzerine te'Őiri pek büyüktür. Arkadaşlık var ki insânı yola getirir, arkadaşlık var ki insânı yoldan çıkarır. [10] Sarğoş arkadaşlar meclisinde olmayan bir kimse içki temâyülüne kolay mukâvemet idemez. İçki mübtelâlarının çoğı ilk adımı hâtrını

kıramadıkları arkadaş yüzünden atmışlardır. Nefse hâkimiyeti te'mîn etmenin ilk şartı fenâ ve tehlikeli 'alâkâlardan şakınma'dır. Fenâ dostlardan, fenâ kitâblardan, fenâ gazetelerden, fenâ resimlerden, fenâ hikâyelerden, fenâ münazaralardan şakınmak gerektir. Sokakta gezerken câmekânlarda gördüğümüz fenâ resimlerin çocuklukta evlerimizde işitdiğimiz 'ādî mâşâl ve fenâ hikâyelerin mekteb sıralarında gizli gizli okuduğumuz fenâ romanların seciyemiz üzerine pek büyük te'sîri vardır. O gibi fenâ temâslar hayâlimizi bozar. Efkârımızı zehirler ihtirâsâtımızı idârede bizi za'fa dūçâr ider. Okunan her fenâ kitâb, işidilen her fenâ söz, görülen her fenâ resim hâkimiyet-i nefsiyyemizde bir rahne açar.

Eyi Arkadaşlık İntihâb Eyle

Fakat bu kâfi degildir. Yalnız kötünden şakınmak seciyemizi vikâyeye kifâyet itmez. Fenâdan ihtirâz ile berâber eyiye teveccüh lâzımdır. 'Âlemde boşluk yokdur ve olması mümkün degildir. Bir yirden bir māddeyi tard it. 'Aķabinde boşluğu hevâ işgâl ider. Bir tākım fenâ meyl ve duygulanımı fikrimizden def' ü tard itmege çalışalım. Görecegiz ki derhâl başka meyiller belki de daha fenâ ve ednâları fikrimize hücum ider. Bir düşmenden kurtulalım dirken daha fenâlarına düşeriz. Fenâdan kurtulmanın yolu yalnız fenâyı tard itmek degil eyiyi [11] kabûl itmektir. Zulmetden kurtulmanın yolu güneşin yüzine pencereleri açma'dır. Murdâr havâda kurtulmanın yolu temîz havâyı teneffüs itmektir. Hayra teveccüh ile şer kendiliginden zâ' il olur. Nûn kabûl it. zulmet mündefi' olur. Seciyenin inkişâf itmesinde bu esâslı bir hâķikatdır. Sağlam bünye ancak temîz havâ, eyi gıdâ ve güzel idmân ile meydâna gelebildiği gibi sağlam seciye daħi nezih arkadaşlık eyi fikr ve güzel hıdmet ile elde idilebilir. Yalnız fenâ olmamak ve fenâlık itmemege çalışmak kâfi degil, eyi ile temâs itmek, eyi ile arkadaşlık itmek ve eyi olmak şartdır. Eyi ve güzel ile beslenmek lâzımdır. Bir çok genclerin ahlâken harâbilerine sebep tâ küçüklükten beri temâsda buldukları kimselerin eyi olmaması, işitdikleri sözlerin okudukları kitâbların fenâ olmasıdır. Bahtiyârdır o genc ki eyi bir â'ile içinde doğar, eyi bir muhîf içinde büyür, eyi bir mektebde tahşîl görür ve eyi kimseler ile temâsda bulunur.

Eyi 'Âdetler Kesbine Çalış Etvârın Necib Olsun

Nefse hâkimiyet mes'elesinde mühim esâslardan biri de eyi 'âdetler kesbine çalışma'dır. Doğru yaşamayı, doğru ve nezih düşünmeyi 'âdet idinmemiş bir kimse hevesâta çâbüķ mağlûb olur, nefse hâķim olamaz. Bi'l-'akis doğru mu'âmele itmeyi doğru düşünmeyi i'tiyâd itmiş olan kimse kolay kolay mağlûb olmaz. Temiz yaşamayı temîz yimeyi kendine [12] tabî'at itmiş bir âdemîn vücûdı emrâzın hücumuna mukâvim olduğu gibi ahlâķî hayâtda temizliği kendine tabî'at idinmiş olan bir âdemîn rûhı da müfsid-i ahlâķ te'sîrlerine karşı kavî olur. Etvârımızda müstakîm, necib, nâzik olalım, çâbüķ hiddetlenmeyelim. Şabr itmeği öğrenelim. 'Ömrün hâdiselerini sükûn ile karşılamayı 'âdet idinelim. Her şey'i fenâ görüp fenâ tefsîr itmekden ziyâde eyi görüp eyi bir fikr ile tefsîr itmeye çalışalım. Hâķkımızda fenâ söyleyenlere şabr ile hattâ beddu'â eyleyenlere hayr du'â ile mukâbele itmeyi öğrenelim. İnsânlarla münâsebetimizde nizâ' ve tefrika çıkarmayup hem-âheng yaşamayı bilelim. Hilm ve tevâzu' nümûnesi olalım, gurûr göstermeyelim. Ve'l-hâşıl etvârımız nezâket, hilm, şabr ve lütf râyihası neşr eylesin. Böyle yapmayı 'âdet iderseniz nefsimize hâķim olmuş oluruz.

Hayâliyi Nezih Bulundur

Kezâlik düşünce ve hayâlimizi nezih bulundurmaya âdet idinelim. Fenâlıkların aşıl menba'ı derûnî düşüncelerimizdir. Fa'âliyetimiz o düşüncelerin mahşûlidir. Bu sebepten en ziyâde derûnî ahvâlimize dikkat itmimiz iktizâ ider. Fenâ düşünceleri fikrimizden ref', ve eyi düşünceleri fikrimizde perverde itmeyi âdet itmeliyiz. İnsân katl, cinâyeti irtikâb itmeden evvel fikrinde gâzab ve âdâvet hayâtına yer verir. Katl fi'ili o hayâtın doğurduğu bir neticedir. Zinâ ve fuhuş temâyülüne düşen kimse evvelâ fikren bu duygulara [13] mübtelâ olur. Hayâlinde onları besler ve bi'n-netice tecrübeye mağlûb olur. İnsân bir fi'l-i şenî'i amelen işlemeden evvel fikren işlemiş olur ve onun için çâbüük yıkılır. Bu izâhâtadan anlaşılır ki aşıl gizli duygu ve düşüncelerimize gâlib gelmemiz lâzımdır. Düşmene içeriden mağlûb olduğundan sonra hâricen gâlib gelmeğe çalışmak nâfiledir. Düşmene aşıl içerimizde gâlib olmalıyız. Binâen âleyh eyi efkâr ve pâk hissiyât şâhibi olmayı âdet itmeliyiz. Cinâyetlerden âzâd olmak isterseniz hiç bir kimseye karşı âdâvet hissi besleme. Bi'l-'akis dostluk ve muhâbbet duygusu ile mütehâssis ol. O vakit hiç bir kimse senden incinmez. Zinâ ve fuhuşa düşmemek isterseniz, her şey'e pâk hissiyât ile bakmayı, her şey'i temiz bir göz ile görmeyi âdet eyle. Hissiyâtın temiz olursa şehvâtın hücumundan vâreste kalırsınız. Hayâl ve hissiyâtını öyle muhâfaza eyle ki fesâd haşerâtı orada beslenecek bir çirk-âb bulmasın.

Bir Mişâl

Vakıtle bir mu'allim bir kış günü talebeyi çağırıp kar üzerinde koşmalarını ve her kim arkasında doğru bir iz bırakırsa ona mükâfât vireceğini söyler. Virilen emir üzerine talebenin hepsi koşmağa başlar. Nihâyet dur emri virilir. Talebe arkalarına bakınca görürler ki hepsi de kar üzerinde egri bügri birer iz bırakmışlar. İçlerinden ancak birisi hatt-ı müstakîm üzere koşabilmiş. Mu'allim nasıl koşduklarını bu efendilere sorar. [14] Hepsi de ayaklarına dikkat iderek doğru koşmağa çalışdıklarını söylerler. Bunlar muvaffak olamayanlardır. Doğru koşup mükâfâta istihkâk kesb iden talebeye sorulur. Ayaklarına dikkat itmekten ziyâde karşısındaki yüksek ağacı hedef ittihâz iderek ona doğru koşdığını ve böylece hatt-ı müstakîm üzerine bir iz bırakabildiğini söyler.

Netice

Seciye mükâfâtı kazanmak ister misin? Yüksek ve aşıl bir ideâle doğru koş. [15]

SONUÇ

Türk kültür ve edebiyatında Arap harfli yüzlerce manzum ve mensur ahlâk kitabı yazılmıştır. Şüphesiz bu türdeki Türkçe metinler içerisinde Prof. Lütfi Leonyan'ın *Seciye ve Nefse Hakimiyet* adlı eseri, farklı ve ilginç bir konuma sahiptir. Bilinen ahlâk kitaplarımızın aksine Leonyan'ın eseri, Hristiyanlığı da kapsayacak şekilde kaleme alınmıştır. Müellifin Ermeni, papaz ve aktif bir misyoner olması da eserin bir diğer dikkat çekici özelliğidir.

Nefs konulu diğer Türkçe eserlerin aksine nefsin tarifinden ziyade nasıl kontrol edilmesi gerektiğinden söz edilmiştir. Leonyan'ın nefis dediği şey esasında nefs-i emmâredir. Leonyan'ın

nefsin mahiyetini tam olarak bilmediği, nefse bakışının yüzeysel olduğu görülür. Zira “yüksek bir gaye edinmekle” de nefsin kontrol altına alınabileceğini düşünmektedir. Yüksek gaye dediği şeyler arasında bilim ve fenle uğraşmak vardır. Bu durum onun kalbî değerleri geri plana iterek dünyevî düşünceyle meseleye yaklaştığını gösterir. Nefs bir anda kontrol altına alınabilecek basit bir düşman değildir. Leonyan’ın sözünü ettiği şey esasında nasıl iyi bir insan olunabileceğinin tarifidir.

Kitap, Müslümanlara da hitap edecek şekilde yazılmışsa da gizli bir Hristiyanlık propagandası ve hayranlığı hissedilmektedir. Nefse hâkimiyeti sağlamayı başarmış diye verdiği örneklerin tamamı Hristiyan dünyasına ait şahsiyetlerdir. İslamiyetteki derviş ve münzevîler hakkındaki düşünceleri ise; Türk tasavvuf inancına aykırıdır. Zira o, mutasavvıfların nefis tezkiyesindeki bazı metotlarını tenkit etmektedir. Düşüncesine göre dervişler ve münzevîler, nefsin sadece dış dünyada olduğunu sandıkları için çözümünü tecritte aramıştır. Leonyan, tecridin esasında kalbî, derûnî bir yolculuk olduğunu, beden ve kalbin temizlenmesindeki rolünü idrak edememiştir.

Leonyan, bu eserini mensubu olduğu milleti için de yazmış olabilir. Bu sebeple onun dinî-tasavvufî bütün eserlerine daha temkinli yaklaşmak gerekmektedir. İleride yapılacak yeni çalışmalarla Leonyan’ın kendi dini dışında neden Müslümanlar için de yazma gereği hissettiği sorusuna cevap bulunabilir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, Sadık (1989). *İrtica'nın Tarihçesi 5 / Tek Parti Dönemi ve Batıcılık*, İstanbul: Araştırma Yayınları
- Ceyhan, Âdem (2019). “1892 ve 1893’te Basılmış Bir Türk Edebiyatı Antolojisi: Enmüze-i Edebiyyat-ı Türkiyye”, *Erdem*, Sayı: 76, ss. 65-78
- Güllü, Ramazan Erhan (2009). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gaziantep Ermenileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üni.
- Kara, İsmail (2004). “Cumhuriyet Dönemi Dinî Yayıncılığın Arka Plânı ve Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları”, *Türkiye I. Dinî Yayınlar Kongresi Tebliğler-Müzakereler*, 31 Ekim-02 Kasım 2003, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ss. 23-29.
- Kara, İsmail (2008). *Cumhuriyet Türkiyesi 'nde Bir Mesele Olarak İslam 1*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Küçük, Mehmet Alparslan (2005). *Ermeniler Arasında Protestanlığın Yayılışı ve Protestan Ermeniler (Türkiye Örneği)*. Doktora Tezi, Ankara Üni.
- Pekolcay, Necla (1993). “Kadı Burhaneddin’in Şiirlerinde Hayatı İle İlgili Unsurlar”, *Marmara Üni. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5-6, ss. 121-124
- Sarafian Kevork A. (1957). *A Briefer History of Aintab*, Published by Union of the Armenians of Aintab, Printed in the U.S.A.

Taşkın, Faruk (2007). *Amerikan Misyoner Okullarından “Merkezi Türkiye Koleji” (1876-1924)*, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üni.

Uçar, Ahmet (2013). *Hıristiyan Gençler Cemiyeti ve Türkiye’deki Faaliyetleri (1910- 1939)*, Doktora Tezi, İstanbul Üni.

Üçer, Müjgan (1998). “Kadı Burhaneddin Ahmed Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, *Bilge Dergisi*, Sayı: 18, ss. 34-39

<http://www.worldcat.org/identities/lccn-no00021035/> [E.T.: 11.08.2020]